

کودکان و مدیریت روابط مؤثر با دیگران

نکاتی درباره‌ی فصل اول کتاب مطالعات اجتماعی پایه‌ی پنجم

سوسن نوروزی

کارشناس گروه مطالعات اجتماعی

از جلوه‌های زندگی اجتماعی به‌شمار می‌رود. در کتاب جدید التالیف مطالعات اجتماعی پایه‌ی پنجم، فصلی به‌عنوان «زندگی با دیگران» اختصاص داده شده است. در این فصل چهار درس با عنوان زیر آمده‌اند:

«درس اول» با دیگران ارتباط برقرار می‌کنم»، شامل گفت‌وگو (مهارت خوب گوش دادن و خوب صحبت کردن) (گفت‌وگو، مهارت‌های کلامی)، حریم شخصی (محدوده‌ی شخصی هر فردی که دیگران بدون اجازه حق ورود به آن ندارند) و ارتباطات غیر کلامی (حالات و حرکات چهره در برقراری ارتباط)؛ درس دوم: احساسات ما (تبیین سه نوع احساس شادی، غم و اندوه و ترس)؛ درس سوم: همدلی با دیگران و معرفی مؤسساتی که در این زمینه فعالیت دارند (مانند هلال احمر و سازمان انتقال خون)؛ درس چهارم: من عضو گروه هستم (گروه، عضو مؤثر گروه، مشورت و هم‌فکری). همان‌طور که ملاحظه می‌شود، این فصل از کتاب به مباحث مهم و ضروری اختصاص یافته است، اما آنچه بیش از پیش اهمیت دارد، نحوه‌ی تدریس و آموزش این مباحث است که آموزگار باید در این زمینه چیرگی و شایستگی لازم را به‌دست آورد.

نکات کاربردی در آموزش این فصل

۱. محیط کلاس را سرشار از اعتماد

مهم‌ترین دوره‌ی آموزش و پرورش

مهم‌ترین دوره‌ی تحصیلی در تمام نظام‌های آموزش و پرورش جهان، دوره‌ی ابتدایی است؛ زیرا شکل‌گیری شخصیت و رشد همه‌جانبه‌ی فرد بیشتر در این دوره انجام می‌گیرد و آموزش این مفاهیم از این پایه‌ی تحصیلی شروع می‌شود. این دوره تداوم بخش تکوین شناختی، زیستی و اجتماعی کودک است که در خانواده پی‌ریزی شده است. همچنین، دوره‌ای است که در آن فرصت و موقعیت مناسبی برای تحصیل، تربیت و یادگیری شیوه‌ی ارتباط صحیح با دیگران برای کودک فراهم می‌گردد. کودکان در این دوره به لحاظ جسمانی بسیار فعال هستند، به لحاظ اجتماعی از مرحله‌ی خودمداری خارج و اجتماعی می‌شوند و در مرحله‌ی انتخاب دوست سخت‌گیر هستند، به لحاظ عاطفی به تدریج از احساسات دیگران آگاه می‌شوند و به انتقاد و تمسخر حساس‌اند و به لحاظ ذهنی در مرحله‌ی عملیات عینی و بسیار کنجکاو هستند.

یکی از نیازهای اجتماعی دانش‌آموزان در دوره‌ی ابتدایی، آگاهی از نحوه‌ی به‌سر بردن در کنار دیگران است و ارتباط و انس با دیگران از ضروریات زندگی دانش‌آموز به‌شمار می‌رود. احساس نیاز به معاشرت صمیمانه، همدلی و همراهی با دیگران، یکی

اشاره

هدف کلی برنامه‌های درسی و تربیتی، تربیت یکپارچه‌ی عقلی، ایمانی، علمی و عملی و اخلاقی دانش‌آموزان است، به گونه‌ای که بتوانند موقعیت خود را نسبت به خود، خدا، دیگر انسان‌ها و نظام خلقت به درستی درک و توانایی اصلاح مستمر موقعیت فردی و اجتماعی خویش را کسب کنند (سند برنامه‌ی درسی ملی، اسفند ۹۱). این درک با مهارت یافتن در زندگی و خودآگاهی به‌دست می‌آید. پس زیربنایی‌ترین مهارت از مجموعه مهارت‌های زندگی انسانی، مهارت خودآگاهی است. «خودآگاهی»، توانایی شناخت خود و آگاهی از ویژگی‌ها، نقطه ضعف و قوت، خواسته‌ها و ترس‌هاست. از اجزای خودآگاهی می‌توان به شناخت ویژگی‌ها و صفات خویش؛ شناخت توانایی‌ها، استعدادها و پیشرفت‌های خود؛ داشتن تصویر واقع‌بینانه از خویش؛ شناخت افکار، ارزش‌ها و باورها و شناخت احساس رضایت یا ناراضی از خود اشاره کرد. «شناخت احساسات» از اجزای مهم مهارت خودآگاهی است (فهیمی، ۱۳۹۰). با ژرف‌نگری در مفهوم مهارت‌های زندگی و خودآگاهی، به بررسی مختصر فصل «زندگی با دیگران» در کتاب مطالعات اجتماعی پایه‌ی پنجم می‌پردازیم.

و احترام کنیم

آموزگار مطالعات اجتماعی، با ایجاد جو همدلی، اعتماد و دوستی بین دانش‌آموزان، باید به‌گونه‌ای عمل کند که دانش‌آموز با امنیت خاطر و بدون هیچ‌گونه ترس و واهمه از اینکه تمسخر یا سرزنش شود و با اعتمادبه‌نفس، نظرات و احساسات خود را بیان کند.

۲. توجه دانش‌آموز را به طبیعی بودن احساسات جلب کنیم

وجود برخی از انواع احساسات ناخوشایند در سنین خاص طبیعی است. برخی از این احساسات به مرور زمان و با افزایش سن از بین می‌روند. احساس طبیعی و عادی یک موضوع باعث می‌شود کودک نسبت به آن احساس قدرت و کنترل داشته باشد. اغلب اوقات ترس در کودکان از نقص اطلاعات آنان سرچشمه می‌گیرد. آموزگاران باید این نکته را یادآور شوند که بسیاری از ترس‌ها با بزرگ شدن و رشد عقلی و فکری از بین خواهند رفت. فعالیت شماره‌ی ۶ درباره‌ی مواجهه‌ی انسان در برابر انواع ترس‌ها و ایجاد شناخت در دانش‌آموزان است. در مورد غم نیز این موضوع صادق است.

۳. فضای بحث و گفت‌وگو ایجاد کنیم

فراهم کردن فضای مناسب برای ارائه‌ی نظرها و ایده‌های دانش‌آموزان و به کارگیری شیوه‌های مشارکتی و گوش دادن به حرف‌های بچه‌ها، مناسب‌ترین شیوه‌ی تدریس این درس خواهد بود. برای مثال، در فعالیت شماره‌ی ۲ کتاب از دانش‌آموزان

خواسته شده است آنچه‌را باعث شادی آن‌ها می‌شود، در کلاس بخوانند. این فعالیت بحث و گفت‌وگو در کلاس و یادگیری و الگو گرفتن دانش‌آموزان را در پی دارد.

۴. دقت کنیم همه‌ی فعالیت‌ها به خوبی و به‌طور کامل انجام شوند

از منابع و مواد آموزشی موردنیاز، علاوه بر کتاب درسی، فیلم داستانی، اسلاید، عکس و پوستر و کاربرگ‌های کلاسی هستند. معلم‌ان باید با دقت و به‌طور جدی کاربرگ‌ها را در کلاس انجام دهند و با ارزش گذاشتن به انجام آن‌ها توسط دانش‌آموزان، آن‌ها را از فضای حافظه‌محوری فراتر ببرند. در درس «احساسات ما» چهار فعالیت و یک کاربرگ پیش‌بینی شده است. انجام هر کدام از این فعالیت‌ها به یک مرحله از شناخت احساسات دانش‌آموز از خود و چگونگی رویارویی با آن‌ها کمک خواهد کرد.

۵. با خانواده‌ها جلساتی برگزار کنیم

بسیاری از والدین از راهنمایی‌های معلم‌ان در مورد چگونگی برخورد با مشکلات رفتاری و احساسی فرزندانشان استقبال می‌کنند. در واقع آن‌ها بیشتر ترجیح می‌دهند به جای رویارویی با مدیران و مسئولان مدرسه، با معلم‌ان که ارتباط نزدیک‌تری با فرزندان آن‌ها دارند، تماس داشته باشند. از این جهت، معلم‌ان در موقعیت بسیار مناسبی برای راهنمایی و مشورت با والدین قرار دارند و این امر را به خوبی می‌توانند به والدین گزارش دهند تا به افزایش سطح آگاهی والدین کمک کنند (اصغری‌پور، ۱۳۹۱). آموزش در شکل

گروهی، با عنوان «آموزش خانواده» نیز یکی از راهکارهای مطلوب در جهت ارتقای آگاهی‌های خانواده‌ها محسوب می‌شود. در این زمینه، مدرسه با نیازسنجی و شناخت انتظارات والدین، می‌تواند کلاس‌های مشاوره‌ای را برای همه‌ی والدین نیازمند برگزار کند.

۶. دانش‌آموز را به مشاور ارجاع دهیم

مشاوره می‌تواند راهکاری برای ایجاد محیطی سالم باشد، برای کمک به دانش‌آموزان در مواجهه با فشارهای روانی و تعارضاتی که در رشد و تکامل خود با آن‌ها روبه‌رو می‌شوند. نکته‌ی مهم و اساسی در برقراری ارتباط بین دانش‌آموز و مشاور، معرفی نقش مشاور به دانش‌آموز است. برقراری این پل ارتباطی وظیفه‌ی آموزگار است. مشاور با برگزاری جلساتی با خانواده‌ی دانش‌آموز و ریشه‌یابی مشکلات و مسائل وی، می‌تواند گام مؤثری برای رفع مشکل دانش‌آموز بردارد.

منابع

۱. مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی جمهوری اسلامی ایران. ۱۳۹۰.
۲. راهنمای برنامه‌ی درسی مطالعات اجتماعی. ۱۳۸۸.
۳. کرد نوقایی، پاشا شریفی. تدوین برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی برای دانش‌آموزان در دوره‌ی متوسطه. تابستان ۱۳۸۳. شماره‌ی ۱۲.
۴. سنجایی، سبزی‌علی. آشنایی با برنامه‌ی آموزش مهارت زندگی. رشد آموزش علوم اجتماعی. پاییز ۱۳۸۴.
۵. خبازی، مجید. شادی و رسانه. مرکز پژوهش‌های صدا و سیما. ۱۳۹۰.
۶. مشاوره با دانش‌آموزان در مدارس. حمید اصغری‌پور. انتشارات ورای دانش. ۱۳۹۱.
۷. قائمی، علی. ترس و اضطراب در کودکان. تهران. انتشارات امیری. ۱۳۶۸.
۸. فهیمی، رضا. آشنایی با مهارت‌های زندگی. مجله‌ی کودک، نوجوان و رسانه. پاییز و زمستان ۱۳۹۰.

